

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: SOSYALİZM...ANSİKLOPEDİSİ KONU: TÜRKİYE 1925-1936

ÇEVİRMEN/YAZAR: Mete Tunçay

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Takrir-i Sükûn döneminin başladığı 1925 yılında, bir yandan Şeyh Sait Ayaklanması bastırılır, bir yandan (Komünistlerin de dahil edildikleri) genel olarak muhalefeti bastırma önlemleri alınırken, grev gibi işçi hareketleri sürüp gitmekteydi. Bunların birçoğunu, TKP etkisindeki Türkiye Amele Teali Cemiyeti örgütlemişti; ama bazıları da, bu dernekten tümüyle bağımsızdı.

Uluslararası gelişmeler, 1925'te Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne yaklaştırdı. Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırları içinde saydığı Musul petrol bölgesini, İngiltere Irak'ın bir parçası olarak kendi manda'sına katmak istiyordu. Lozan'da çözülemeyen bu sorun için (Türkiye'nin henüz üye olmadığı) Milletler Cemiyeti'nin hakemliğine başvurulması kararlaştırılmıştı. 17 Aralık 1925'te Milletler Cemiyeti, Musul'u İngiltere'ye verdi. Aynı gün, Türk ve Sovyet Dışişleri bakanları Paris'te bir Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması imzaladılar. (Bu antlaşma 1929 ve 1931'de 4'er, 1935'te ise 10 yıl için uzatıldı.) Dört ay önce, Ankara İstiklâl Mahkemesinin TKP ileri gelenlerini ağır hapis cezalarına çarptırması, iki hükümet arasındaki iyi ilişkileri engellemişti. Ancak, Komintern'in çeşitli dillerde çıkan yayın organlarına, Dr. Şefik Hüsnü'nün ve (Komintern'in Türkiye uzmanı) Kitaygorodski'nin yazdıkları makalelerde, Türk hükümetinin Komünistleri kovuşturması kınanmaktaydı. (B.Ferdi, "Yeni Türkiye'de Komünist Avı," Şefik Hüsnü Komintern Organlarındaki Yazı ve Konuşmalar, Aydınlık Yay., 1977: s. 21-24 ve Kitaygorodski, "Türkiye'de İşçi Hareketi," T.Komünist ve İşçi Hareketi, Aydınlık Yay., 1979: s. 136-54.) Komintern Yürütme Kurulu'nun bir raporunda ise, TKP'ne, Kemalist hükümetin devrimci atılımlarını ve Sovyet dostluğunu desteklerken, onun her türlü engellemelerine karşın, işçi ve köylü kitleleri arasında çalışmalarını sürdürmesi ^{de} örgütlenmekteydi. (Ibid., s. 135)

Benim imzama bakacak ve değiştiremeyecek
(Sadece kısaltıla bittir). MT

VI, 1889

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 2

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

1926 yılı içinde, Türkiye'nin Batılı devletlerle iyi ilişkiler kurmaya çalışması, Sovyet dostluğunu bir ölçüde sarsmışsa da, Kasım ortalarında TC Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras'ın Odesa'ya giderek Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin'le görüşmesi ve iki ülkenin özellikle Balkanlar'da ortak bir politika izlemek üzere anlaşması, durumu yeniden düzeltmiştir.

TKP'nin 1925'te gıyaben 15 yıl hapse mahkûm edilmiş olan önderi Dr.Şefik Hüsnü, 1926 başlarında yine Komintern yayın organlarında, Türkiye'nin dış siyaseti ve ekonomik gelişmesi üstüne eleştirel yazılar yazdı. 1925 tutuklaması dışında kalan TKP ileri gelenleri, 1926 Mayıs ayında Viyana'da bir parti konferansı toplamışlardır. Komintern temsilcisinin gözlemciliğiyle, Moskova'dan Şefik Hüsnü, Ali Cevdet, Nâzım Hikmet ve Hasan Âli(Ediz)'in, Türkiye'den de Vedat Nedim (Tör: takmaadı Süleyman), Hamdi Alev (Şamilof: takmaadı Rıza), Faik Usta (Değirmenci ?) ve Balıkesirli Baytar Mehmet'in katıldıkları bu toplantıda, bir faaliyet programı taslağı hazırlanarak yeni bir yönetim dönemi başlatılmıştır. (parti kâtib-i umumîsi)

Viyana'da Kemalist iktidarla uzun vadeli bir mücadeleye girişme gereği üstünde anlaşılmış, ancak kısa dönemde bir darbeyle kalkışmak yerine, işçiler arasında örgütlenme ve eğitim çalışmalarını yapmak yoluna gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu toplantıdan hemen sonra, Komintern Yürütme Kurulu *Doğu* Seksiyonları Sekretaryasının TKP Merkez Komitesine, her za *maulî önelerini destekleyen savunun* yinelerken (Kemalist devrimleri ve Sovyet dostluğunu *TC Hükümetinin, Ankara'daki Sovyet temsilcilerine artık TKP'nin çok sıkıştırılmayacağı yolunda güvenceler verdiğini aktarması ilgilidir.* (Orhan Duru, Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş yılları; Milliyet Yay., 1978; s. 225-27.)

Aynı yıl ortalarında, İzmir'de Atatürk'e yapılmaya *kalkışılan* suikast girişimi üzerine, TKP, Ankara İstiklâl Mahkemesinin bu olayı

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: HT 3
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Kişisel tutkularla açıklamaya çalışmasını eleştirmiş ve sınıfsal bir yaklaşımla, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın emperyalizm yardakçısı olduğunu ileri sürerek, Halk Fırkası iktidarını, halk yararına bir ekonomi politikası izlemeye ve emekçi kitlelerinin geniş demokratik haklarını tanımaya çağırmıştır.

Yönetiminde TKP'nin etkili olmaya devam ettiği Amele Teali Cemiyeti, 1926 güzünde Komünistlerden temizlendi ve Kemalistlerin ağır bastığı bir örgüt görünümünü aldı. Komünistler, bu vakte kadar, Kemalist hükûmetin burjuva niteliğini feodalizme karşı savaşımındaki olumlu yanları ile anarken, artık işçi hareketlerine karşı "gerici" yanlarını da vurgulamaya başlamışlardır. 1925 öncesindeki, hükûmeti toplumsal sorunlarda daha ileriye itebilme umudu, yavaş yavaş kaybolmuştur.

Öte yandan, bu dönemde TKP'nin ülke içindeki yeni Merkez Komitesi ile yurt dışında kaçak yaşayan önderleri arasında da sürtüşmeler baş gösterdi. Dr. Şefik Hüsnü, bir yazısında (Vedat Nedim'in başında bulunduğu) parti yönetiminin yerelleşme çabalarının hareketi "ekonomizm"e götürme tehlikesinden söz etmekte ve gizli bir süreli yayın organına gereksinim duyulduğunu belirtmektedir. (B.Ferdi, "Türkiye'deki Komünist Hareket," yukarıda anılan Aydınlik Yay. derlemesi, s. 86 vd.)

Bu ekonomizm suçlaması, Merkez Komitesine yöneltilen gerçek eleştirilerin çok hafifletilmiş bir anlatımdı. Bir Ceza Kanunu değişikliğinden yararlanarak 1926 Cumhuriyet Bayramı sıralarında tahliye edilip, Vedat Nedim'le birlikte çalışmaya başlayan Şevket Süreyya'nın da (Aydemir) katılmasıyla, TKP üst yönetimi sırf ekonomik mücadelede bile yumuşak davranıyordu. Komintern ise bu tutumu Menşevik ve tasfiyeci diye nitelendirmekteydi. Böyle bir tutumun başlıca nedeni, bazı Komünist yöneticilerinin

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: KT 4

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Kemalizme 1925 öncesindeki gibi bakmaya devam etmeleri ve yapılan Batıcı reformları yürekten onaylamaları, dolayısıyla da Kemalizmi desteklemeleri olabilir.

1927 Kasım ayı sonundaki büyük tutuklamaya kadar, o yıl içinde TKP'nin Arap harfli elyazısı şapirografla çoğaltılmış bir takım yayınlar yaptığını görüyoruz: 20 sayfalık

- Lenin'in ölümünün (21 Ocak 1924) üçüncü yıldönümü için bir anma broşürü. ✓

- Üç sayı Alev dergisi: ✓

I. Grafikli bir kapak içinde, 24 s.

18 s. Yavovski ve Çapek'ten iki makale çevirisi

1 s. Vecizeler

1 s. (Türkiye'den) Amele Haberleri

4 s. J.Chigur imzalı Fransızca bir yazı - Emperyalistler yeni savaflara hazırlanıyorlar.

II. Yine grafikli bir kapak içinde (biraz daha yerlileşmiş görünen bir sayı), 18 s.

5 s. Amele gözünü aç!

5 s. Siyasî bilgi: Tredünyonizm

4 s. İşçi Hareketleri

2 s. Emperyalizme dair

2 s. Çekoslavakya ve Komünizm davası

III. Grafikli kapak içinde, 18 s.

3 s. Üçüncü Enternasyonal İcra Komitesinin Beyannamesi

3 s. Çin Komünist Fırkası ve Genç Komünistler Teşkilâtının telgrafları

2 s. İngiliz Emperyalizmi hücum mevkiinde

4 s. Yeni İntihabat (TBMM)

6 s. Proletaryanın siyasî bilgisi; Amele hareketlerinde Sosyal Demokrasi ne demektir?

Yılın ilk yarısında hazırlandığını sandığımız bu dergilerden sonra, içeriği Kasım başlarında yayımlandığını düşündüren (38 sayfalık) bir

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 5
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

sayı da Bolşevik çıkarılmıştır;

- 6 s. Bizi inkâr ediyorlar!
- 5 s. İnkılâp ve Türk burjuvazisi
- 5 s. İş ücretinden vergi kesilmez
- 1 s. Bugünün şiarları (Örneğin: "Millî burjuvazinin inkılâpçılığı kendisine selef olan feodalizmi yıkıncaya, emperyalizmi dahilî pazarlardan kovuncaya kadardır.")
- 4 s. Proletarya İnkılâbının Onuncu Sene-i Devriyesi
- 4 s. O Duvar (şiir) Nâzım Hikmet
- 5 s. Ecnebi Kumpanyaları Türkiye'de Ameleyi Nasıl İstirmar Ediyorlar?
- 1 s. "Arkadaş! Sınıfının menfaatini müdafaa uğrunda hapishaneye düşen arkadaşlarının yardımına koş. Sakın onları unutma!"
- 5 s. Beynelmilel Amele Harekâtı
- 1 s. Açılış (TBMM)

Bunlardan başka, sonunda Şubat 1927 tarihini taşıyan 16 sayfalık basılı (yasal) bir broşürü de anmamız doğru olur:

H.Esad, Sendikalar - Amele Cemiyetleri Niçin Lâzımdır? ve Nasıl Teşkil Edilir? (Fiyatı 3 kuruştur)

"Zahmet Neşriyatı"nın 2'ncisini oluşturan bu risale (1 = ?), iktidarın amele sınıfınca ele geçirilmesini savunmakla birlikte, Komünist jargonuyla yazılmamıştır. Bunun, yöneticilerin birçoğu Kemalist olmakla birlikte, 1 Mayıs kutlamaları dolayısıyla hayli baskı gören, 1927 Kasımında da kapatılan Amele Teali Cemiyeti'ne yakın bir yayın olduğunu tahmin edebiliriz.

Dr. Şefik Hüsnü¹⁹²⁷ Nisan, Mayıs ve Haziran^wda, Komintern organlarında Köylülük, Kemalizm ve Çin Devrimi konularında yazılar yazmıştır. (Aydınlık Yay. derlemesinde s. 110, 132, 144 ve 164 ve devamları.) Aynı dergilerde Kitaygorodski'nin Türkiye İşçi Sınıfı üzerine yıllık/mutad analizi ve Amele Teali Cemiyeti'nin kapatılmasını protesto eden iki yazı daha çıkmıştır (Kom.ve İşçi Hareketi adlı derlemede, s. 166, 179, 181 ve devamları).

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Kızıl Sendikalar Enternasyonalı Yürütme Bürosu, "Türkiye'nin Sınıf Sendikalarını Koruyalım" ve Ali Rıza [Reşat Fuat Baraner olmalı!], "İşçi Sınıfına Karşı Kemalist Terör."

Büyük Tevkifata geçmeden önce, şuna da değinelim ki, bir hâkim generalin [Şevket Mutlugil] isimsiz (hatta yasaya aykırı olarak, basım yerini ve tarihini de belirtmeden) iki kez yayımladığı İçimizdeki Düşman adlı kitapçıkta aktarılan belgelere göre, Moskova'daki Komünist Gençlik Enternasyonalı'ne bağlı bir Türkiye Komünist Gençler Birliği de vardı ve bu yıl içinde bir kongre toplamayı tasarlıyordu. Moskova'da kaçak yaşayan Hasan Âli (Ediz) bu örgütün başındaydı. (Biri 2, öteki 3 liralık olan basımlardan ilki, s. 19-21.)

1926 yılının sonlarında, Dış Bürosu Şefik Hüsnü, Nazım Hikmet, Hasan Âli (Ediz - Halim) ve Ali Cevdet'ten (Fahri), Vedat Nedim'in genel sekreterliğindeki Merkez Komitesi ise Şevket Süreyya (Neşriyat), Hamdi Şamilof (Teşkilât), Mahmut (Sendikalar), Hüseyin Sait (Dış İlişkiler), Elektrikçi Nuri, Baytar Salih Hacıoğlu ve Vanlı Kâzım (üyeler)' dan oluşan TKP'nin yurtiçindeki çalışmaları yetersiz bulunduğu için, Moskova'daki Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) eğitilmiş üç devrimci: Aziz (Hüsamettin Özdoğu), Kasım (Lâz İsmail-Bilen) ve İbrahim (Suphi) Türkiye'ye gönderilerek sırasıyla İzmir, Adana ve Eskişehir örgütlerinde görevlendirilmişlerdir. Fakat MK'nin hareketsizliğinden yakınmaların devam etmesi üzerine, 1927 Ağustos ayı ortalarında Dr.Şefik Hüsnü kimliğini gizleyerek İstanbul'a gelmiş ve parti çalışmalarını canlandırmak istemiştir.

O sıralar Adana'da Yenice-Nusaybin hattında bir demiryolu grevi oluyordu. Eylülde bununla ilgili bir takım tutuklamaların yapıldığı haberi gazetelerde yer alırken, İstanbul Ortaköy'de de Tabakus şirketinin

Rıza bir süre sonra

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: NT
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

tütün depolarında duvarlara Komünist sloganları yazıldığı, Cibali fabrikasında da yukarıda değindigimiz Bolşevik dergisiyle işçi gündeliklerinden (sözde gönüllü, olarak) Tayyare Cemiyeti için onar kuruluş kesilmesini protesto eden ve bu gibi yardımların patronlardan toplanmasını isteyen bazı beyannamelerin ele geçtiği açıklanmıştır.

Şefik Hüsnü'yle parti yönetimi konusunda anlaşamayan Vedat Nedim onu polise haber verip yakalatmıştır. (Vedat Nedim'in ekibinde yer alan Şevket Süreyya ise, ihbarcı olmamıştır!) Bunun üzerine, İstanbul'dan 36, İzmir'den 7, Adana'dan 14 kişi tutuklanarak (yakalanamayan 7 kişi de gıyaplarında) İstanbul Ağır Ceza Mahkemesince yargılanmışlardır. Sivil adliyede ve açık duruşmalarla yapılan muhakeme sonucunda (24 Ocak 1928 günü) 25 beraat kararı verilmiş; savcı (cezası idam olan) hükümeti zorla devirmeye kalkışmak suçu iddia ettiği halde, öteki sanıklar hakkında da, gizli cemiyet kurmaktan birkaç aylık hapis cezalarına hükmedilmiştir. (Bknz. 1927 Komünist Tevkifatı; M.Tunçay'ın Sunuş'uyla, Birikim Yay., 1978.)

1927 ilkbaharında Ankara'da imzalanan ve Türkiye'nin dışsatımını arttıracak olanaklar sağlayan Türk-Rus Ticaret ve Seyrüsefer Antlaşması ile yüksek bir dereceye erişen Sovyet dostluğu bu tutuklama ve yargılamayla bir sarsıntı geçirmesine karşın, pek de etkilenmeden sürüp gitmiştir. Türkiye Rusların önerisiyle, 1928 ilkbaharında Milletler Cemiyeti'nin Cenevre'de yapılan Silâhsızlanma Konferansı Hazırlık Komisyonu toplantısına katılarak orada Sovyet tezini desteklemiş, 6 Ağustosta da Ankara'da "Hudut mıntıkası ahâlisinin Türk-Sovyet hududunda mürurlarına (geçişlerine) dair" bir sözleşme imzalamıştır. Litvinov, 10 Aralıkta Sovyet partisi Merkez Yürütme Kuruluna dışişleri hakkında verdiği raporda "Türkiye'yle ilişkilerimiz hiçbir zaman şimdiki kadar sıkı ve dostça olmamıştır" diyordu. (derl.Jane Degras, The Communist International - Documents, II, s.354.)

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 8
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Daha 1927 Tevkifatının duruşmaları devam ederken, Komünist Enternasyonal dergisinin 4 Ocak 1928 tarihli, yeni yılın ilk sayısında, "Türkiye'de Komünist Komplo" başlıklı bir yazı çıkmış ve Komünistlere yapılan baskılar protesto edilmiştir (T.İşçi ve Komünist Hareketi, s. 194 vd.). Ondan sonra, yıl içinde İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa ve Gazi antep (gibi) te bildiri dağıtma, parti çalışmaları ve yeni tutuklamalar olmuştur. Geçen yıl kapatılmış bulunan Amele Teali Cemiyeti, yapılan soruşturmada yasalara aykırı bir eylemi bulunmadığı için yeniden açılmış (Vakit, 7 Şubat 1928), fakat bundan böyle önemli bir eylemi görülmemiştir.

1 Mayıs 1928'de TKP tarafından çeşitli illegal beyannameler yayımlanmıştır. Bunlardan birinde ileri sürülen beş dilek: vergi adaletinin sağlanması; toprak reformu yapılması; Bir Mayıs'ın tanınması; sendikal örgütlenme, grev yapma, uluslararası ilişkiler kurma ve yayın yapma hak ve özgürlüklerinin sağlanması; tek dereceli seçim, genel oy ve nisbi temsilin kabul edilmesiyle ilgilidir.

Temmuz ortalarından itibaren bir buçuk ay süreyle toplanan Komintern'in 6. Kongresinde sömürge sorunu tartışılırken, «Türk delegesi Fahri (Ali Cevdet), Otto Kuusinen tarafından hazırlanan taslak tezlerde Türkiye'nin "feodalizm-öncesi" koşulların egemen olduğu ilkel bir ülke

diye görülerek Kemal'in yabancı emperyalizme karşı savaşımının ilerici sayılmasına şiddetle itiraz etmiştir. Fahri, Türkiye'nin 70-80 yıldır endüstrileşme yoluna girmiş olduğunu, şimdi de 600.000 sanayi işçisinin bulunduğunu söylemiştir. Ona göre, M.Kemal'i yanında orduyla, yükselen ticaret ve sanayi burjuvazisi desteklemekteydi; "Kemalist burjuvazi" işçi sınıfına zulmediyordu ve "tamamıyla karşı-devrim saflarına geçmiş"ti. Fahri konuşmasını, TKP'nin daha iyi örgütlenmesini ve "Türk emekçi

M.

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 9

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

kitleleri önünde, Kemalistlerin ülkenin bağımsızlığına ve devrime ihanet etmiş, karşı-devrimci bir sınıf diye teşhir edilmesi'ni isteyerek bitirmiştir. Fakat bu uygunsuz söylevi hiç kimse yanıtlamaya kalkmamış ve tezlerin son halinde de, cansıkıcı Türk sorunu anılmamıştır. (Aynı kaynak, s. 201-7 ve B.H.Carr, A History of Soviet Russia - Foundations of a Planned Economy 1926-1929, cilt III, ayırım IV, bl. 83, s. 671-73.)

Dr.Şefik Hüsnü 1927 tevkifatında sadece 6 ay ceza almış olmakla birlikte, daha önce Ankara İstiklâl Mahkemesinin gıyabında verdiği 15 yılı da, yasa değişikliği nedeniyle 1 yıla inmiş olarak çekmekteyken, 21 Eylül 1928'de kendisini hapishanede ziyaret eden Dr. Hikmet (Kıvılcımlı) ona şapirografla TKP adına hazırlanmış bir takım yayınlar ve elyazmaları getirmiştir. Bunlardan basılı biri de Kıvılcım adlı (İskra'nın Türkçesi!) 12 sayfalık bir dergiydi. İçinde, "Bütün Türkiye İşçileri Birleşiniz" başlıklı, edebiyatın ağır bastığı bir makaleden sonra,

Ey! Kirli tırnaklı, biş sakallı şeyhinin heybeti karşısında, boynu zincirli, ...Kürt paryasının uluduğu Mardin kalelerinden, bir günde demirleri eriten paslı rutubet batakhanelerinde bir lokma ekmek için ondört buçuk saat soyulduğu halde -tırnakları manikürlü, sakalı traşlı- beyefendisine ırzını da bağışlamadıkça köpekler gibi sokak ortasına atılan genç işçi kadınların inim inim inlediği İstanbul surlarına kadar uzanan Türkiye:

Ey! Dünya kurulalıdanberi milyonlarla insanın, masum çalışkanın hep bir sürü sütü-bozuk efendiler tarafından satırdan geçirildiği kara toprak. Ey! Keyhüsrev'inden Firavununa, İstender'inden Kayzerine, Halifesinden Aşiret reisine, Padişahından Cumhuriyet diktatörlerine kadar tarihî hâilelerin şımarttığı, her çılgın mütereddinin derisinden çadır yaptığı, kemiklerinden kâşâne kurduğu, "Küçük Asya" halkı ve küçük, fakat derdi büyük Asya: Türkiye! Türkiye! ...

şu yazılar bulunmaktadır:

Bu Kongrece bir nezaket jesti olarak
Seyahatında Kömürün Temin Görüşme Kuruluna üye seçilen

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 10

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

- İhtilâl Marşı

- Beynelmilel Hadiseler

İngiltere'de İşsizlik

Lehistan'da

Meksika

Tanca Meselesi

- Bizim patron bozuntularını bile ümide düşüren Kellogg Misakı

- Sendika-Dernek hareketinin ana vasıfları: Derneklerin hikmet-i vücudu

- Türkiye'de Amele Hareketleri.

1929 yılının başlarında, TKP MK yeni harflerle ve matbaa makinesinde basılmış, Komünist başlıklı (+ orakçekiç işaretli) bir gazete çıkarmıştır. İki sayısını görebildiğimiz bu organdan başka, o yılın tutuklamalarında sanıklara, bir de "Kızıl Yıldız" gazetesi hakkında sorular sormuştur ki, bu gazete İstanbul Vilâyet Komitesi'nce yayımlanmış olabilir: Komünistlerin içindeki yazıları şöyle sıralayabiliriz:

I. Smavi (?), "Türk Burjuvazisinin İçyüzü"

"Tehlike,,

Ahi, "Kördüğüm"

Smavi, "Halk Fırkasının Bir Manevrası"

Ahi, "Bir Zaafımız"

"İzmir'de Amele Teşkilâtları"

"Bizde İş Saati"

Bedrettin, "Köylü Köşesi"

"İş Kanunu"

İşçi Birliklerine Muhtacız"

II. Smavi, "İrtica Nasıl Yıkılır?"

Ahi, "Halep Orada ise Arşın Burada"

"Kafamıza Dank dedi"

Yaşar, "Amele Sınıfına Kısa Bir Tarihçeden Büyük Ders"

"İzmir'den Mektup"

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 11

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Bedrettin, "Fakir Köylüye Kredi"

"Harici Haberler"

Sebati, "Ankara Mektubu - Sözde İşçi Teşkilâtı"

"Zorla İntihap".

Bunlardan başka, 1 Mayıs için de (eski harflerle) Türkiye Komünist Gençler Birliği MK imzalı bir bildiri çıkarılmıştır. Bu ve benzeri yayınların ele geçmesi üzerine çeşitli yerde 35 kişi tutuklanmış, bunlardan İstanbul'da yakalananlar da yargılanmak üzere İzmir Ağır Ceza Mahkemesine sevk edilmiştir.

Moskova'dan dönmeyen Ali Cevdet ve Hasan Ali'den başka, hapis cezasını tamamlayan Dr.Şefik Hüsnü'nün de Nisan ayı ortalarında Paris'e gitmesiyle, yurtiçindeki TKP MK'nin başlıca üyeleri Dr.Hikmet (Kıvılcımlı), Lâz İsmail (İ.Bilen) ve Hüsamettin'den (Üzdoğu) ibaret kalmıştı. Bu sıralarda, TKP'den iki kopma olmuştur: şimdilik hangisinin önce, hangisinin sonra olduğunu bilemediğimiz bir biçimde, Elektrikçi Nuri ile Baytar Salih Hacıoğlu'nun (partiden ayrılıp ?) (Sovyetler Birliği'ne göçmeleri ve Nâzım Hikmet'le arkadaşlarının oluşturduğu muhalefet grubunun partiden çıkarılması. (Dr.Hikmet Kıvılcımlı'nın 1932'de hapisanede yazdığı ve ancak 1980'de yayımlanan "Yol" dizisinin 4. kitabı, Parti ve Franki/syon'da son derece soyut terimlerle, "Dar Amelecilik: Komünizm Softalığı: Ultimatomculuk" ve "Anarko-Bundizm: Dar Ekalliyetçilik" başlıkları altında anlatılan iki sapma eğiliminin bunları kastedtiğini sanıyoruz.)

Nâzım Hikmet ve arkadaşları (söylentilerden öğrendiğimiz kadarıyla Hamdi Şanlıoğlu, Zeki Baştimar, Şoför Süreyya, Seyfettin Alev, Osman, Berber Emine ve Deli Mehmet ve Şaban Fuat) 1929'da (muhtemelen İzmir muhakemesinden önce) İstanbul - Pendik'teki Pavli adasında piknik yapma görünüşü altında bir Muhalefet Kongresi toplamışlar ve MK'ne cephe almışlardır.

1

13

26

VI-1894
Sarı Mustafa
Sarı Ayas
VI-1856
1928'de
dijyon!

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 12
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Fakat hakemliğine başvurulmuş Komintern'in MK'ni destekleyen bir karar vermesi üzerine, (boyun eğen Zeki Baştımara dışında) bütün grup "Troçkist -Polis muhalefeti" yaptıkları iddiasıyla tasfiye edilmiştir. Bu nitelendirme, geniş ölçüde bir yakıştırma niteliğindedir. Fakat işin ilginç yanı, bizzat Troçki'nin 1929 Şubat ayında Türkiye'ye sürülmüş olmasıdır (burada dörtbuçuk yıl kalacaktır!). Dahası, Türk Komünistleri arasında, gerçekten Troçki-yanlısı bir akım bulunduğunun da iki kanıtı vardır.

Bunlardan biri, Troçki'nin (aslında Zinovyev'le birlikte yazdığı Ortak Muhalefet Platformu) Rusya'da Hakiki Vaziyet'in, Türkçeye çevrilererek Berlin'de (eski harflerle) yayımlanmış olmasıdır. "...dün Kızıl Ordu başkumandanı, Sovyetlerin Harbiye ve Bahriye Komiseri, Lenin'in arkadaşı ve cihan komünizminin lideri, bugün -magzup ve matrut olsa da- Komünizm ihtilâlinin idealistik umdelerini ısrarla müdafaa eden "ortodoks Komünizm" taraftarlarının yılmaz reisi Leo Troçki (Bronştayn) olduğunu nazara alarak, neticeyi muhterem kariler kendileri çıkarsınlar."

Öteki kanıt, Temmuz ayında çıkan bir sayısında, "Türkiye'deki Durum"

Alman KP sol muhalefet kanadının yayın organı olan (Leninbund) Komünizmin

Bayrağı dergisinin üstüne yapılan bir değerlendirme yazısı ve buna karşılık aynı dergide Eylülde çıkan "Türk Yoldaşların Mektubu"dur.

İlk makede şöyle denilmektedir: "1926-27'de Moskova'da öğrenim gören Komünistler Türkiye'ye döndüler. Bunlar hemen Partinin MK'ne karşı muhalefete geçtiler. 1927'de muhalefetlerini, Komintern'in MK'ni de kapsayan bir ölçüye vardurdular. Muhalif bir MK oluşturdular ve sonra hepsi birden Partiden ve Komintern'den atıldılar." (Tarih ve Toplum dergisi, Sayı 34-35, Ekim-Kasım 1986.) Bu anlatımdan, 1927'de Vedat Nedim ve arkadaşlarına karşı çıkanların, 1929'da tasfiye edilenler olduğu sonucu

çıkarmakta, Dr.Şefik Hüsnü ve yeni MK'nin ise onlarca tanınmadığı anlaşılmaktadır.

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 13
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

25 Haziranda İzmir'de başlayan Komünistlerin Muhakemesi 16 Temmuz'a kadar sürmüş, savcının taklib-i hükümet teşebbüsü iddiasına karşılık, yargıçlar gizli Komünist cemiyeti kurma suçundan 25 kişiyi çeşitli hapis cezalarına çarptırmışlardır. Bunların başında (MK üyesi) Dr.Hikmet (Kıvılcımlı), Hüsamettin (Özdoğu) ve Lâz İsmail, ~~ve diğerleri~~ ikinci derecede de İstanbul ("Telefoncu" Ferit Kalmuk) ve İzmir (Öğretmen Ahmet Kaya) gelmektedir (dörder buçuk yıl; ilk üçünün yarımşar ay fazlası, yarımşar ay da sabıka zammı). (Kıvılcımlı, Kim suçlamış başlıklı anlatımında, Lâz İsmail'in sorguda çözüldüğünü söyler. Fakat o vakte kadar birçok TKP eylemine katılan Nâzım Hikmet grubu ele verilmemiştir.)

.İzmir gazeteleri Hizmet ve Anadolu'nun, 26-27 Haziran ve 3, 9, 11, 17 Temmuz 1929 tarihli sayılarından ~~muhtemelen~~ ^{muhtemelen} keme safhaları izlenebilir.

Bu tutuklama, hükümetin Komünistlere karşı tutumunda belirgin bir sertleşmeye yol açmıştır. Daha 4 Mart 1929'da ^{süresi dolan} Takrir-i Hükmün Kanununun kaldırılması dolayısıyla verdiği nutukta, başbakan "...vergilerin ağırlığından, borçların tanındığından, BMM'nin dağılması lüzumundan tuttu-
rarak her çeşit Cumhuriyet aleyhtarına yordakçılığa yeltenen bir gizli propaganda da Komünist adını taşıyan mahdut bir zümreden yayılır ki, bunların da marifetlerine, zabıta ve adliye havadisi sırasında arasına rastgelirsiniz" diyordu. İzmir'deki mahkûmiyet kararının üstünden daha üç hafta geçmemiştir ki, Cumhurbaşkanı da trenle Ankara'dan İstanbul'a giderken, geceyarısından sonra saat 2.30'da kendisini selâmlamak üzere Eskişehir istasyonunda toplanmış bulunan Yargıtay başkan ve üyelerine (herhalde mahkûmların kararı temyiz etmek istemelerine karşı), ünlü anti-Komünist söylevini vermiştir (6 Ağustos 1929):

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 14
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Büyük Gazi'nin Eskişehir'de Hâkimlere ve Gazetecilere Mühim Bir Hitabesi

Türk milletinin içtimâî nizamını ihlâle müteveccih didinmeler boğulmaya mahkumdur. Türk milleti, kendisinin ve memleketinin yüksek menfaatleri aleyhine çalışmak isteyen müfsit, sefil, vatansız ve milliyetsiz sebükmağzların [hafif beyinlilerin] hezeyanlarındaki gizli ve kirlî emelleri anlamayacak ve onlara müsamaha gösterecek bir heyet değildir. O, şimdiye kadar olduğu gibi doğru yolu görür. Onu yolundan saptırmak isteyenler ezilmeğe, kahredilmeğe mahkumdur. Bunda köylü, amele ve bilhassa kahrâman ordumuz beraberdir. Bunda kimsenin şüphesi olmasın.

Hâkim efendiler! Siz kanun adamlarıdır. Elinize milletin, vatanın her türlü hak ve menfaatlerini vikaye eden kanunlar tevdi edilmiştir. İşaret ettiğim noktaları işittiniz. Türk milletinin büyük haklarını müdafaa ederken bu noktalar ehemmiyetle hatırdâ tutulmalıdır.

Bu memleketteki Komünistler, yalnız bizim tevkif ve hapsettiklerimizden ibaret değildir. Bu işlerle bizzat yakından alakadar olacağım. Şurası unutulmamalıdır ki, Türk âleminin en büyük düşmanı Komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli! (Cumhuriyet, 7 Ağustos 1929)

Burada, hapse atılanlardan başka Komünistlerin de bulunduğu söylenmektedir ki, bunun doğruluğu, Atatürk'ün sözlerine TKP MK'nin verdiği yanıtta anlaşılmaktadır. Üstelik, herhalde, aşağıdaki bildiriği yayımlayan örgüt, o sıralarda Resimli Ay dergisinde şiirleri çıkmaya başlayan Nazım Hikmet'in "alternatif" TKP'si değildi!

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 15
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

ESKİŞEHİR İLÂN-I HARBİ

Türkiye burjuvazisi, Cumhurreisinin ağzıyla Eskişehir İstasyonunda TKP'ne harp ilân etti. Bu, çoktandır devam eden bir muharebenin burjuva devletinin en yüksek makamı tarafından resmen tasdiki demektir. Bir müddet evvel de, Başvekil İsmet Paşa Mecliste söylediği bir nutukta Komünistlere taarruz etmişti.

Mustafa Kemal Paşa, Komünistlere uzun uzadıya küfür ettikten sonra onları ordu kuvvetiyle tehdit etmiş ve ilk defa olarak Komünistlere karşı mücadelede, Türkiye amelesinden, köylüsünden ve esnafından yardım dilemiştir. Demek oluyor ki, geçen zaman zarfında Türkiye Komünist hareketi, burjuvazi için daha mühim bir tehlike haline gelmiştir.

Bu iki hareket herşeye rağmen, hareketimizin inkişaf etmekte olduğuna delildir. Türkiye komünist hareketi, Türkiye amelesinin hareketidir. TKP Türkiye amelesinin partisidir. Bu hareket ve bu parti, Türkiye'de köylü ve fakir esnaf tabakalarının da menfaatlerini müdafaa eden yegâne kuvvettir.

M.Kemal Paşa ve onun hükümeti, burjuva sınıfına, zabitlerine ve polislerine dayanabilir. 13

ESKİŞEHİR NUTKUNDAN ALACAGIMIZ DERSE GELİNCE

(Ameleler, köylüler arasında ve ordunun içinde) çalışmağa daha ziyade ehemmiyet vermek, esnaf tabakalarıyla temasımızı daha ziyade sıklaştırmak ve bu hususta "köylü, ordu ve esnaflar" arasında gizli neşriyata büyük bir azimle başlamak, başlanan yerlerde ise devam etmektir.

Bundan başka, bu sahalarda zayıf olan teşkilât işlerini de kuvvetlendirmek icap eder. Amele sınıfı arasında mesaimiz, fırkamızın esas faaliyeti olduğu için, burada yapılacak işler malûmdur. Bilhassa her sahadaki faaliyetimizde, kitlelere bugünkü hükümetin ve Cumhurreisinin burjuva mahiyetini iyice anlatmak lazımdır.

Halk Fırkasının, Halk Fırkası hükümetinin, BMM'nin, Cumhurreisinin yüzlerindeki maskeyi yırtmak ve şahısların nasıl burjuva müessesesi ve mümessilleri olduğunu, emekçi sınıfına göstermek TKP'nin önünde duran en mühim meselelerdendir.

TKP, Türkiye burjuvazisinin reisi, Türkiye amele, köylü ve esnafının büyük düşmanı olan M.Kemal Paşanın resmî harp ilânını, büyük bir soğukkanlılıkla karşılar ve mücadelesine devam eder. 26

TKP MK

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 16

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

1930, TKP için bir hamle yılı olmuştur. Yurtdışında partinin yeni programı yayımlanmış ve (çifter çifter sayılarla) aylık İnkılâp Yolu dergisi başlatılmış, yurtiçinde de bazı Vilâyet Komiteleri teksirle beyannameler ve kendi haftalık organlarını yayımlamaya koyulmuşlardır.

Genel siyaset açısından ise, Türkiye'deki en önemli olaylar, Temmuzda alevlenen Ağrı Ayaklanması (Şeyh Said'den beri ikinci büyük Kürt isyanı), Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesi ve yıl sonundaki Menemen gericilik olayıdır. Bu arada, Eylül ayında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın Moskova ziyareti, iki ülke arasındaki dostuluğu pekiştiren bir olay olmuştur.

Geçen yıl yurtdışına çıkmış bulunan Dr.Şefik Hüsnü, İzmir'de mahkûm edilen Komünist arkadaşlarının ugratıldığı baskıları İnprekor'da protesto etmiştir (Aydınlık derlemesi s. 194-95). Faaliyet Programı "Mukaddeme"sinin altındaki BF harflerine bakılacak olursa, yeni program da geniş ölçüde onun eseridir. Toplamı 52 sayfa tutan bu kitapçıkta, girişten (s. 3-16), 58 maddelik program metni ve "Türkiye Meselesine Dair Tezler" yer almaktadır. "...Bu iki kıymetli tarihî vesika 1929 senesi ortalarında TKP muvakkat merkez komitesi tarafından kaleme alınmış ve Komünist Beynelmilleli İcra Komitesine arzedilmişti. Onların ihtiva ettiği tahliller, siyasî hükümler ve direktifler, Komintern komisyonlarında esaslı ve etraflı bir tetkike tâbi tutulduktan sonra, İcra Komitesi Siyasî Kitabedinin (sekretarya) 1930 şubat ayının ikinci celsesinde resmen tasvip ve tasdik edilmiştir. ... TKF programının ana hatları ilk defa fırkanın 1925 umumî kongresinde çizilmişti. Ertesi sene zarfında merkez komitesinin haricî bürosu bu lâyhaya tadil ederek mazbut bir program şekline sokmuş; bu proje 1926 [Viyana] fırka konferansı tarafından tadil ve kabul edildikten sonra, Komintern'in tasvi-

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 17

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

bine mazhar olmuştu. Elyevm muteber olan ve bu risalede neşredilen program, vakayin süratle inkişafı neticesi, bilhassa Halk Fırkası'na dair hükümleri eskimiş olan ilk programın, harpten sonraki sermayedarlığın üçüncü devresine uyacak bir tarzda tashih ve tevsii edilmiş muadil bir şeklinden ibarettir."(s. 3)

İngiliz tarihçisi Carr, Kemalizme karşı çizgi değişikliği hakkında şu bilgileri veriyor: "1929 Temmuzunda KEYK'nun 10. plenumunda, Sekreteryanın Doğu Kesimi temsilcisi, Kemalist rejimin yozlaştığına, emperyalist devletlere ekonomik bağımlılığının arttığına ve işçi sınıfının köktencileştigiine dikkati çekti. Sonuç olarak da, işçilere yapılan git-gide kaba baskıların "Kemalizme karşı eski tutumumuzu yeniden gözden geçirme"yi gerektirdiğini söyledi." Carr, bunun ardından da "yerel Komünist partilerinin varolmadığı ya da önem taşımadığı durumlarda, Komintern toplantılarındaki konuşmacılar ve Komintern basınındaki yazarlar, pratikte yerel koşullara uymayan ve Sovyet politikasını yapanlarca gözardı edilen ateşli bir dil kullanma özgürlüğüne sahiptiler" yorumunu yapıyor. (Anılan eser, Ayrım IV, s. 673-74.)

TKP'nin yurtiçindeki canlanması ise, Moskova'dan gizlice gelip yönetimi ele alan Hasan Ali'nin (Ediz) çalışmaları sonucunda olmuştur. Bu dönemde, partinin ordu içinde de etkinlik göstermeye kalkıştığı anlaşılıyor.

10 Temmuzdan itibaren 1930 sonuna kadar TKP İstanbul Vilâyet Komitesince 10 sayı, haftalık Kızıl İstanbul gazetesi yayımlanmıştır: 1: 10.7, 2: 17.7, 3: 24.7; 4: 31.7, iki ay ara, 5: Ekimin ikinci yarısı?, 6: 30.11, 7: 8.12, 8: 15.12, 9: 24.12, 10: yılın son günü olmalı? 30 Ekimde de Kızıl Eskişehir'in ilk sayısı çıkmıştır. 2-3 birleşik sayı 1 Aralık tarihini taşımaktadır.

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 18
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

1 Mayıs 1930 öncesinde, İstanbul, İzmir ve Adana'da beyanname dağıtan birçok Komünist tutuklanmıştır. Bunlar hakkında soruşturma devam ederken, TKP'nin 1 Ağustos'ta anti-emperyalist bildirimler çıkarması üzerine tevkifat genişletilmiş ve bütün tutuklular İstanbul'a getirilmiştir. Kızıl İstanbul'un Ağustos ve Eylülde yayınına ara vermesi, bu olaylarla ilgili olmalıdır. Yalnız İstanbul sanıkları arasında "Mussolini" Ahmed'in de olması, hem (Eylül başında kendisi de yakalanan) Hasan Âli'nin (MK) örgütünün, hem de Nazım Hikmet'in alternatif örgütünün bu eylemlere katıldığını düşündürüyor. Nitekim, yargılanmaları ayrı yapılmıştır. (30 Aralık tarihli Kızıl İstanbul'a göre, Mussolini Ahmet "polise satılmış bir hafiyedir.")

7 Eylül günü SCF lideri Fethi Bey İzmir'de ünlü nutkunu söylerken Komünistler de provokasyon yapmışlardır. "Nümayişler esnasında İzmir'deki Komünistlerin de fırsattan istifade etmek istedikleri anlaşılıyor. Bu cümleden olmak üzere Niyazi isminde bir Komünist Bahribaba parkında üçyüz kişiyi etrafına toplamış, onlara hitaben irat ettiği nutukta ez-cümle -Bu iş, ne İsmet'in, ne de Fethi'nin işidir. Mesele Komünistliktir. Yaşasın Komünistlik! diye bağırmıştır." (Vakit, 7 Eylül 1930) Resmi Ayın Tarihi'nde de şöyle deniliyor: "Fethi Beyin İzmir'e muvasalatı üzerine bazı müfsitlerle Komünist temayülâtında bulunan birkaç kişi tarafından maatteessüf bir iki zabıta vakasına sebebiyet verilmişse de, mahallî hükümet tarafından hemen önüne geçilmiş ve müsebbiplerine karşı adli takibatı girişilmiştir." (Sayı 75-78, Haziran-Eylül 1930, s.585/dn.) Bu olaylardan rahatsız olan Fethi Bey 2 Ekimde, yeni İsmet Paşa hükümetinin güvenoyu alışında, gazetelerde ~~komünistlerin~~ "Komünistlerin, mürtecilerin tahrikatına âlet olduğumdan bahsedildi" diye yakınmıştır. Partisini kapatmasından iki gün önce, 16 Kasım'da TBMM'nde gensoru

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 19
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

önergeleri dolayısıyla konuşurken de, "Halk Fırkası aleyhine reylerini izhar eden vatandaşların irtica ile, Komünistlikle itham edildikleri"ni söylemiş, "En güzide şehirlerimiz hakkında bu vesile ile Komünistlik, irtica, anarşi lekeleri sürülmek istenildi... SF mensuplarını irtica, Bolşeviklik töhmetleriyle lekelemeye çalışmışlardır" demiştir (ibid., 79-81, Birinciteşrin-Birincikânun 1930).

Daha önce tutuklanan Komünistlerin İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmaları 5 Aralıkta başlamış ve 9 gizli celseden sonra 10 Şubat 1931'de tamamlanmıştır. "Ordunun emr-i inzibatını ihlâl edecek mahiyette askerî talebe arasında teşvikatta bulunmak, Kızıl İstanbul namıyla gazete neşr, 1 Mayıs ve 1 Ağustos beyannameleri tevzi etmek suretiyle Meclisi iskat, şekl-i hükümeti tebdil etmek ve Teşkilât-ı Esasiye Kanunu tagyir etmek cürmüyle" TCK 313.maddesine göre altı sanık ikişer (28 yaşındaki Hasan Âli, 32 yaşındaki İzmir'de gazinocu Mehmet Ziya, 28 yaşındaki Kandiyeli İzmir Su Kumpanyası memuru Nusret, 28 yaşındaki İzmirli incir tüccarı Cezim, 23 yaşındaki Edirneli makinist Remzi ve 25 yaşındaki Bursalı Tornacı Mehmet Emin [Sekün]), altı sanık birer (23 yaşındaki tayyare makinisti Cemal, 25 yaşındaki şamlı ressam Halit, İstanbul'dan terlikçi İsmail, Hasan Âli'nin okuryazar olmayan kızkardeşi Hatice, 17 yaşındaki Çamlıca lisesi 7.sınıf talebesi Nihal ve 36 yaşındaki annesi Münire - Nihal'in yaşı küçük olduğu için cezası yarıya indirilmiştir) yıl hapse mahkûm edilmişler, dört sanık da beraat etmiştir.

Nâzım Hikmet, geçen yıldan beri Sabiha ve Zekeriya(Sertel)'in Resimli Ay dergisinde şiirlerini yayımlamaktadır. 1929'daki grevi öven "Sesini Kaybeden" şehir manzumesi kovuşturmaya uğramıştır. Bu dava daha yargıtay aşamasındayken, Sabiha Hanımın "Savulun ben geliyorum" başlıklı (iktibas) yazısı Reiscumhur hazretlerini ve Türklüğü tahkir, Emin Türk

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: NT 20
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

(Eliçin)'in "Köyümde neler gördüm?" yazısı ise muhtelif sınıfları kin ve adavete tahris suçlamalarıyla mahkemeye sevk edilmişlerdir (Vakit, 23 Ocak, 2, 9, 16, 28 Şubat, 13 Mart, 2 Mayıs ve 23 Ekim temyizden beraat.) Yine 1930 yılı içinde, Nâzım'ın Nail V. [ahdeti Çakırhan] ile ortak 1 - 1 - Bir ve yalnız kendisinin Varan 3 şiir kitapları çıkmıştır.

Eylül ayı içinde, Serbest Fırka denemesi dolayısıyla demokratik ^{yerel} ~~belediye~~ seçimleri yapılmak istendiğinde, Sabiha hanım da (İstanbul Belediye Meclisi üyeliğine adaylığını koymuş ve programını yayımlamıştır. (Bknz. Cemil Koçak, "1930 Belediye seçimlerinde S. Sertel'in Adaylığı," Tarih ve Toplum, Sayı 51, Mart 1999, s. 156-57.)

1931 ilkbaharında Nâzım Hikmet daha önce yayımladığı şiir kitaplarında Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla yargılanmış ve beraat etmiştir (Cumhuriyet, 11 Mayıs). Şairin bir duruşmada, "Ben Komünistim, bu muhakkaktır. Komünist şairim ve daha esaslı Komünist olmaya çalışıyorum. ...Komünistlik bir tarafa telâkkidir, cürüm değildir" dediği, gazetelerde yazılmıştır (7 Mayıs). Bundan sonra, Sesini Kaybeden Şehir kitabı da çıkmıştır. Nâzım'ın sesinin, aynı yılın sonlarında yayın yaşamına atılan Çığ adlı gençlik mecmuasına da katkılarda bulunduğunu görüyoruz (1 Kasım tarihli ilk sayıda "N.H.'le son kitabı hakkında mülâkat", 15 Kasım tarihli ikinci sayıda Sabiha Zekeriya'nın "İstanbul Darülfünunda Ne Noksanlar Var?" yazısı çıkmıştır - 1931'de Darülfünun tasfiye edilerek Üniversite kurulmuştu!)

Yeniden TKP MK'nin eylem çizgisini izlemeye dönmeden önce, gelecek yıl yayımlanmaya başlayacak Madro dergisinin 1931 içindeki fikrî hazırlıklarına da değinmek doğru olur. Ankara Ticaret Mektebi Müdürü Şevket Süreyya (Aydemir) 1930'da yazdığı yazılardan oluşan Cihan İktisadiyatında Türkiye kitabını bastırması (Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Yay.,

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:

ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 21

Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Hâkimiyet-i Milliye M.) ve "Millî Kurtuluş Hareketlerinin İktisadi Mânâsı Nedir?" başlıklı yazıda gelecekteki Kadro ideolojisinin temel görüşlerini açıklamıştır. Kadro'nun şimdiye dek üstünde durulmayan bir önceliği de, Ahmet Cevat'ın (Emre) 1928 sonlarından beri çıkardığı Resimli Aylık Aile Mecmuası Yeni Kuhit'tir. Ahmet Cevat, ["Gazi'nin..."] İzmir Nutuklarından Aldığımız Ders" adlı başyazısında "Kemalizmin mütevazî bir militanlığı, kanaatkâr bir softası olmak, münevverlerimiz için en büyük şereftir" demiş olmakla birlikte (No. 29 - Mart 1931), ondan iki sayı önce "Tek Fırka Çok Fırka; Kemalizmin Faşizm ve Bolşevizm ile Mukayesesi" adlı içtimâî musahebesini şu sözlerle bitirerek geleceğin Kadro'sundan bir hayli daha demokrat olduğunu ortaya koymuştur:

"... bizim için tek fırka sistemi zaruri değildir. Tek fırka sistemi devam ederse, memleketi tedricen yeni yetişen büyük burjuvazinin diktatörlüğü altına sürükleyecek, kütleleri inkılâbın nimetlerini tatmaktan ve kıymetini anlamaktan uzaklaştıracak; bu suretle tedricen irtica tehlikesi artacaktır."

Komünistlerin son yargılanışları sürerken, Kızıl İstanbul'un yayını devam ettirilmiştir (12 ve 13. sayılar 8 ve 15 Ocak tarihini taşımaktadır). Bu arada, 1925'te Berlin'deki Türk öğrenci derneği içinde Ali Cevdet ile birlikte solcu çalışmalara başlayan Reşat Fuat da (Baraner) uzun yıllar ele geçmeden yeraltı etkinlikleri gösterdikten sonra yakalanarak aynı davaya katılmıştır; Cumhuriyet, 22 Mart 1931. Gizli duruşmalarla yapılan yargılama sonucunda Reşat Fuat 4 yıl hapse mahkûm edilecektir.

Serbest Fırka denemesinin sonuçlandırılmasının ardından 1931 ilkbaharında TBMM seçimleri yenilenirken, CHF'nin eksik aday göstererek bağımsızlara ayırdığı sandalyelerin bazı eski solcuların da heveslerini uyandırdığı dikkati çekmektedir; Mütareke dönemi Sosyal Demokrat Fırkasının

13

4

-Var

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 22
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

reisi Dr. Hasan Rıza ve 1920 Eskişehir'inin İslâm Bolşevik gazetesi Yeni Dünya başyazarı Arif Oruç. (Son Posta, 25 Nisan 1931) Arif Oruç Lâyük (Laik) Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası kurmaya kalkışmış, ama izin alamamıştır (M.Tunçay, Tek-Parti Yönetiminin Kurulması, s.276-82 ve 418-28). Fakat, artık bu zatın solculuğundan pek bir şey kalmamış, sırf muhalif bir sansasyon gazetecisi olmuştur.

Kızıl İstanbul'un 20 Nisan 1931'de çıkan (numarası olmayan veya okunamayan) bir sayısında da, hapisteki Komünist mahkûmlar milletvekili adayı gösterilmektedir: Dr.Hikmet; Troçki Mehmet; Abbas; Lâz İsmail; Mehmet Emin; Hüsamettin; Hasan Âli; Cazam; Tayyareci Cemal; Reşat Fuat; Hatice Hanım; Niko. TKP MK'nin yayımladığı 1 Mayıs bildirisinde de, aynı liste (bir tek Hatice hanım dışında) tekrarlanmıştır.

Bu arada, Dr.Şefik Hüsnü yurtdışındaki çalışmalarını sürdürmektedir (bknz. "Alman İçişleri Bakanlığı Raporlarına göre: Komintern'in Emperyalizme ve Sömürgeci Zulme Karşı Birlik adlı yankuruluşu ve Dr. Ş.H.," Tarih ve Toplum, Sayı 46 - Ekim 1987, s. 249-50; 1 Haziran 1931 günlü Gençlik Toplantısı!). Ağustosta da, Komintern yayın organlarında "Türk Burjuvazisi içinde Siyasî Mücadeleler" ve "Türkiye'de 1 Ağustos" başlıklı yazıları çıkmıştır. (belli başlı büyük şehirlerde)

TKP MK'nin 1 Ağustos bildirileri dağıtması ve bunları askerî birliklere postalaması, yeni bir dava konusu olmuş; esasen cezaevinde bulunan Hasan Âli bir yedibuçuk yıl daha hüküm giymiş, onun yanısıra Celâl Zühtü (Benbeci) ile ressam Halit de mahkûm edilmişlerdir.

1

13

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 23
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

1932, TKP tarihi açısından önemli bir yıl olmuştur. İstanbul Vilâyet Komitesinin organı Kızıl İstanbul'un Ocak ayı içinde (3 ve 24 Ocak) 35 ve 36. sayıları çıktı. Emin Sekün'ün girişimiyle, o ay sonunda partinin 1925'ten beri 7 yıldır toplanamayan (ve 1983'e kadar daha 51 yıl da toplanamayacak olan) genel kurulu (5.Kongre), Haliç Defterdar'da Zeki Baştımar'ın evinde toplandı. Program ve tüzük değişiklikleri konuşuldu, yeni MK'nin asil ve yedek üyeleri seçildi. Bunların kimileri (Dr.Şefik Hüsnü ve Ali Cevdet gibi) yurtdışında, kimileri de (Reşat Hüsamettin, Fuat, Hasan Âli, Dr.Hikmet ve Lâz İsmail gibi) hapisteydiler. Bir yıl için tam yetkili olarak sekreterliğe getirilen Emin Sekün'den başka, Tayyareci Nuri, Boz Mehmet (Işık), (Hüsamettin Özdoğu'nun kızkardeşi, Sovyetlerde eğitilmiş) Sıdika, Dede Ahmet (Fırıncı), Samsun'dan Saim Ankara'dan Fahri Usta MK'nde görevlendirildiler. Kongreye Komintern gözlemcisi olarak, Reşat Fuat'ın Alman eşi Margareta Wilde de katıldı.

Fakat Kongreden hemen sonra, İstanbul, Edirne, Samsun ve İzmir'de geniş tutuklamalar oldu. Parti üst yönetimini, Kongrede (Zeki Baştımar gibi) MK yedek üyeliğine seçilmiş olan (Emin Bilecan) devraldı. Kızıl İstanbul'un (tarihsiz) 37. sayısı, İsmet Paşanın Moskova gezisinden söz etmektedir (25 Nisan - 10 Mayıs). Bu vesileyle Türkiye'nin Komünist olacağı yolunda çıkarılan söylentileri, hem TKP hem de CHF şiddetle yalanlamıştır (Eknz. CHF Kâtib-i Umumi Vekili Antalya Mebusu Dr.Cemal imzasıyla yayımlanan 7 Mayıs tarihli bildiri, No. 58: CHF KU'liğinin Fırka Teşkilâtına Umumi Tebligatı, cilt I, s. 48).

TKP MK 1932 Bir Mayıs'ı için, bu adla bir "fevkalâde gazete" çıkardı ve 1 Mayıs bildirileri yayımladı. Fakat bu sırada, Nâzım Hikmet grubunun da "TKP İstanbul Vilâyet Komitesi" imzalı bildiriler gönderdi (bası amele adreslerine) diği anlaşılıyor. TKP MK bunu bir provokasyon

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 24
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

sayarak, özel bir protesto bildirisiyle, "Fırkamızın imzası altında birkaç gün evvelinden beyanname dağıtmaktaki maksatları, burjuva polisini daha evvelden seferber ettirip Fırkamızın Mayıs kampanyasını akamete uğratmaktadır" yorumunu yapmıştır.

(MK yanlısı) Kızıl Tütüncüler Birliğinden birçok işçi, 1 Mayıs'ta yakalanarak çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı. Daha önce, MK'nin İzmir örgütüyle de arasının iyi olmadığı, onların öteki şehirlerde tutuklananlardan ayrı yargılandığına bakarak düşünülmüştür (Sayılğan, Türkiye'de Sol Hareketler, s. 216).

1932 yazında, Kızıl İstanbul yerine, aynı zamanda MK'nin de organı olan Bolşevik gazetesi çıkarıldı (38: 1 Temmuz, 40: 10 Ağustos). Temmuz ayında, yine illegal olarak Emekçi Dünya adlı bir dergi yayımlandı. 1 Ağustos için yeni bildiriler dağıtılması, o ayın sonunda Emin Bilecan'la arkadaşlarının yakalanmasına yol açtı ve bu grup, 2 Kasım'da dört yıllık mahkûmiyetlere uğratıldı. (Genel Hükûmet)

TKP dışına gelince: 1932 yılı başında (üç yıl yaşayacak olan) aylık Kadro dergisi yayımlanmaya başladı. CHF'na bir ideoloji sağlamak amacıyla bu dergiyi çıkaranlar, biri (Yakup Kadri Karaosmanoglu) dışında eski TKP'lilerdir. Kadroculuğun ne kadar sosyalistlik olduğu hâlâ tartışmaya açıktır (bknz. Giacomo Carretto, çev. Durdu Kundakçı, "1930'larda Kemalizm-Faşizm-Komünizm üzerine polemikler." Tarih ve Toplum, Sayı 17 ve 18, Mayıs-Haziran 1985, s. 344-48 ve 422-32.)

Bu yıl içinde ülkenin yayın yaşamı genel bir canlanma göstermiştir. Solla ilgili olarak, şu kitaplara değinilebilir:

Sovyetler Birliği üstüne lehte-aleyhte kitaplar =
Baron Boris Nolde, çev. Menemenlizade Ethem, Rus Eski Rejimi ve Bolşevik İnkılâbı (216 s.)

1

13

1895

s.1925

26

İletişim Yayınları

YAYININ ADI: KONU:
ÇEVİRMEN/YAZAR: MT 25
Veriliş Tarihi: Alış Tarihi:

Volodimir Murskiy, Çev. (?) Cafer Seydahmet, Yeni Rusya'nın İçyüzü (112 s.)

Hamat, Sovyet İktisat ve Medeniyetine Bir Nazar (58 s.)

Vladimir Pozner, çev. Fuat [Carım], Sovyetlereli (116 s.)

Haydar Rıfat'ın (Yorulmaz) çevirileri:

Bolşeviklik Âlemi (81 s.)

(Dö Monzi'den) Bolşeviklik - Yeni Rusya Hakkında İcmalî Malûmat (448 s.)

(Pier Şal'dan) Lenin'in Hayatı - Tercümei Hâl (246 s.)

Sovyetizm ve Demokrasi (104 s.)

Nâzım Hikmet'in eski ve yeni şiir ve tiyatro eserleri:

835 Satır, Gece Gelen Telgraf, Bir Ölü Evi yahut Menhumun Hanesi, Benerci Kendisi Niçin Öldürdü?, Kafatası, Seçilmiş Şiirler.

Kerim Sadi'nin İnsanîyet Kütüphanesi dizisinin ilk kitapçıkları:

Namık Kemal; Tarihin Materyalist Telâkkisine Göre (16 s.)

Küçük Sanayinin İnhitatı (Kautsky'den)

Çin Cihan Ticaretine Nasıl Açıldı? (R.Luxemburg'tan) 18 s.

Genç yaşında ölecek bir yazarın sosyalist-realist yapıtı:

Kemal Ahmet, Sokakta Harp Var (80 s.)

Türkiye üstüne önemli iki inceleme:

Hüseyin Avni [Şanda], Bir Yarım Müstemlike Oluş Tarihi (72 s.)

Naşit Hakkı [Uluğ], Derebeyi ve Dersim (76 s. - 12 s. fotoğraf)

Bunlardan başka, 1946'da kurulacak T.Sosyalist Partisi'nin müstakbel önderi Esat Âdil [Müstecaplıoğlu] da, 10 Kasım 1932'de Balıkesir'de Greguvar Kuliçer'den çevirdiği (70 s.lık) bir kitap yayımlamıştır:

Sosyalist Şefler ve Sosyalizm. Buna giriş olarak yazdığı "Eirkaç söz"de

Esat Âdil Leninist olmayan bir Marxizme yakın görünür: "Hürriyet demokrasisini bir müsavat demokrasisi haline getirmek için sosyalizm ya siyasi yahut iktisadi ve içtimâî yollardan yürütülmelidir. Siyasi vasıta ile iktisadi neticelere varmak usulünü Lenin tecrübe etti. Müsavat demokrasisini cemiyetin bünyesinde cezri ıslahat yaparak, proletarya seviyesini burjuvazinininkine yaklaştırarak ve bir sınıf diktatörlüğüne lüzum kalmaksızın çok daha insanî bir şekilde tahakkuk ettirmek isteyen İkinci Enternasyonal sosyalistleri bugün daha mergup (yeglenir) bir vaziyette buluyorlar."

1933 boyunca Haydar Rifat'ın ve Kerim Sadi'nin yayınları devam etmiştir. İlginç bir kitap da, o yıl Bir Varmış Bir Yokmuş, Silindir Şapka Giyen Köylü ve Bacayı Kaldır Bacayı İndir adlı öykü ve denemeleri çıkan Sadri Etem(Ertem)'in Halk Fırkasını sola yakın diye değerdirdiği Türk İnkılâbının Karakterleri'dir.

1934 yılı, Türk-Sovyet ilişkileri bir doruk oluşturur. Ocakta Ankara'da imzalanın "Türk Sanayininin Cihazlandırılması İçin Protokol" ile Sovyetler Birliği Türkiye'ye 20 yıl vadeli ve faizsiz olarak 8 milyon altın Dolarlık bir kredi açmış, bununla Sümerbank'ın dokuma fabrikaları kurulmuştur. Askerî, sportif ve kültürel temaslar da sıklaştırılmıştır.

s. 1928

Bu yıl içinde matbu olarak çıkarılmaya başlayan Kızıl İstanbul'un Mart, Nisan ve Temmuz sayıları yayımlanmış ve TKP MK'nin genişletilmiş plenumu yapılmıştır. "Diyebiliriz ki, Dördüncü Kongreden sonra yapılan bu ilk plenumda Kongrede olduğundan daha çok sorun ele alınmış ve çözümlenmiştir. Kongre İstanbul'da Defterdar'-da gizli olarak yapılmış, bir gün sürmüştü. Plenum daha uzun sürede yapıldı. Bunu Komünist Enternasyonalî'nin yetkili sorumluları da izlemişlerdi." (İ.Bilen'in Politbüro raporundan, Yeni Çağ, Sayı 6, Haziran 1978, s. 562) Bir başka yayından da, "yetkili sorumluların" Dimitrov, Kuusinen ve Manuilski olduklarını öğreniyoruz (TKP 65 Yaşında: TKP'nin Savaş Tarihinden Sayfalar, s. 62). Buna bakarak, söz konusu plenumun yurtdışında toplanmış olabileceği düşünülebilir. TKP'nin ilgisi, artık Sovyetlerin faşizm tehlikesine karşı güvenliği üzerinde yoğunlaştırılmaktadır.

Türkiye'de "sol" nitelikli yayınlar sürmüştür. Kerim Sadi, "İnsaniyet Kütüphanesi" risaleleriyle İ.Ü. Sosyoloji Profesörü Kessler'i, Mehmet Ali Aynî'yi, Şükrü Baban'ı, sağcı gençlik dergisi Birlik yazarlarından "nevheves bir şakird'i, Kadrocu Şevket Süreyya'yı ve Haydar Rifat'ı kıyasıya eleştirmiş; Marx'ın Felsefenin Sefaleti kitabıyla, Manifest'i özetlemiştir.

Sabiha Zekeriya [Sertel] Kautsky'ye Göre Sosyalizm'i (Erfurt Programı), Haydar Rifat Kropotkin'in Anarşizm'ini (sonunda E.Ludwig'in Stalin'le mülakatı vardır), Lenin'in Devlet ve İhtilâl'ini ve İşçi Sınıfı İhtilâli ve Kautsky Mel'unu'nu; Taninci Muhittin (Birgen) Engels'ten Cemiyetin Asılları'nı, Esat Âdil F.Nitti'nin Bolşeviklik, Faşistlik ve Demokrasi'sini çevirmiştir. Ahmet Naim [Çıldır] 'in Zonguldak Havzası kitabı yayımlanmış; Sadri Etem'in de Korku, İmparatoriçe ve Saray, Kırlardan Stepe öykü ve denemeleriyle Modern Avrupa İktisat Tarihi 1760-1932 özet çevirisi basılmıştır.

TKP MK'ne bağı eylemcilerin 1932 Ağustosunda tutuklananlardan geriye kalan 17'si, 20 Aralıkta İstanbul Ağır Ceza Mahkemesince 4-7 yıl arasında değişen hapis cezalarına mahkûm olmuşlar, bu arada Alman uyruklu Bayan M.Wilde de 4 yıl yemiştir. 1933 yılı içinde Türk ve Alman Emniyet teşkilâtlarının yazışmaları sonucu, Wilde 7 Aralıkta sınırđışı edilmiştir. Federal Almanya'nın Bonn'daki Dışışleri Bakanlığı arşivinde bulunan bu yazışmalar, Wilde'nin (nikâhsız) eşi Reşat Fuat, Berlin'de çalışan Dr.Şefik Hüsnü, Moskova'da yaşayan Ali Cevdet ve Eczacı Vasif Münir hakkında da bilgiler vermektedir.

Nazım Hikmet grubunun, Bursa (alternatif parti) örgütünden 20 kişi, 1932 sonlarındaki çalışmaları nedeniyle, 1933 başında tutuklanmış ve muhakemeleri sonucunda 16'sı birer yıla, 4'ü de dörder aya hüküm giymişlerdir.

Kızıl İstanbul'un (sıra numarası geçen yazın üç sayı Bolşevik'inden devam eden) 41'incisi Ocakta çıktıktan sonra, Mayısta da bir başka sayısı yayımlanmıştır. Ali Cevdet'in (Fahri takmaadıyla) Komintern organlarında Mayıs içinde "Türkiye'nin Siyasal Durumu ve KP'nin Görevleri" üstüne bir yazısı basılmıştır (Aydınlık yayını T.Komünist ve İşçi Hareketi, s. 230-41). Dr.Şefik Hüsnü ise, o sıralar Reichstag yangını davası dolayısıyla Berlin'de tutukludur. Davanın ünlü sanığı (1929'dan beri Komintern'in Batı Avrupa Bürosu -WEBB- başkanı) G.Dimitrov "Ferdî" veya "Hüsnü"yü tanıdığını ısrarla inkâr etmiştir DDR, Sovyet ve Bulgar KP'leri sorgularında ML Enstitüleri ortak yayını: Der Reichtagsbrandprozess und G.Dimitrof. Birinci cilt Belgeler, s. 91, 130, 262.) Sonunda delil yetersizliğinden beraat eden Şefik Hüsnü de Almanya'dan ayrılmıştır. Oysa, Türkiye'de günlük basın 1 Mayıs 1933'te dağıtılan bildirilerin arkasında onun olduğunu yazmaktadır:

"Dr.Şefik Hüsnü tekrar fesat ve tahrik sahnesinde görüldü.

Üçüncü Enternasyondan binlerce lira alınıyor, birer ikişer liraya tutulan çingenelerle beyanname dağıtılıyor. (Ş.H.'nün resmi)

1 Mayısta amelenin mütekâsif (yoğunlaşmış) bulunduğu yerlerde Komünistlik tahrikatı yapmak maksadıyla beyannameler dağıtan 13 kişi dün adliyeye verilmişlerdir." (Milliyet, 7 Mayıs 1933; 9 Mayıs'ta da "Komünistlerin Dimagi")

Bu sanıklar yargılanarak dörder yıla mahkûm edilmişlerdir.

Geçen yıl başvekil İsmet Paşanın yaptığı Moskova gezisine karşılık olarak, bu yıl da TC'nin 10. yılı kutlamaları için Sovyet Savaş Bakanı Voroşilov, Mareşal Budyonni vb.den oluşan özel bir heyet Türkiye'ye gelmiştir. Bu münasebetle çıkarılan genel aftan Komünistler de yararlanmışlardır.

Yayın yaşamımızda önemli bir gelişme, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun 1934 yılbaşında başlattığı ve sayfalarında Kerim Sadi'den Nâzım Hikmet, Hüseyin Avni Şanda ve Hasan Âli Ediz'e kadar birçok solcu yazara da yer veren haftalık Yeni Adam dergisidir.

1934 güzünde, hapisten çikali zaten çok olmayan Dr.Hikmet (Kıvılcımlı) ile ile Salâhi (Birizkent ? - Dr.Şefik Hüsnü'nün kardeşi) ve Eczacı Vasıf (Onat) tutuklanmışlar ve ancak Aralıkta mahkemeye çıkarılmışlardır. Gizli görülen dava ve sorguda sanıklara yapılan işkenceler, Komünist Enternasyonal basınında protesto edilmiştir (T.Komünist ve İşçi Hareketi, s. 250-51).

1935 Şubatında (iki dereceli) TBMM seçimleri yapılmış ve tek-parti yöneticilerince bağımsız adaylar için 16 ilde birer sandalya boş bırakılmıştır. TKP İzmir örgütü, çıkardığı bir bildiriyle hem Kemalist burjuva Halk Fırkası'na çatmış, hem de işçilerin (hapisteki) Dr.Hasan Âli, Salâhi, Dr. Hikmet ve Eczacı Vasıf yoldaşlara oy vermelerini istemiştir.

Birkaç yıl önce daktilo teksirle başlatılan Kızıl İzmir gazetesinin yayınına tekrar girişilmiş, Nisan ve Mayıs sayıları çıkarılmıştır. İzmir Vilâyet Komitesi, 1 Mayıs 1935 için de bir bildiri hazırlamış ve bu bildirinin dağıtılması sırasında yakalananlar tutuklanmıştır ("İzmir polisinin meydana çıkardığı 12 Komünist taslağı macera arayan serserilerden ibarettir," Cumhuriyet, 18 Mayıs 1935; bu haberde, bir de daktilo ile neşredilen Emekçi adında küçük bir mecmuadan söz edilmektedir ki, bizim 1932 Temmuz sayısında ⁿⁱ ~~bu~~ ^{andı} ~~aktığımız~~ organ olabilir! Muhakeme haberi için bknz. Cumhuriyet 30 Temmuz 1935).

Kızıl İstanbul'un da 15 Mayıs'ta bir sayısı basılmıştır. (Partinin İstanbul'daki gizli matbaası Haziranda yakalanacaktır.) Kasım ayında da Samsun Vilâyet Komitesinin elyazısı şapirografla çoğaltılmış Kızıl Samsun Gazetesi yayımlanmıştır.

Muhalefet ya da Alternatif parti bu dönemde boş durmamıştır. İstanbul'da Nâzım Hikmet 1 Mayıs öncesinde "ihtiyaten" nezaret altına alınmış, sonra da serbest bırakılmıştır (Cumhuriyet, 28 Nisan ve 2 Mayıs 1935). Ankara'da ise, onun örgütünden Ruşen Zeki(Koca)'nin Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencileri arasındaki çalışmaları, tutuklanmayla sonuçlanmış, aralarında Hasan İzzeddin (Dinamo)'in de bulunduğu dört sanık dörder yıl hapse mahkûm edilmişlerdir.

Moskova'daki Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde öğrenim gören Türkler,

(KUTV)

1935 Bir Mayısında bir Türk Mecmuası çıkarmışlardır. Yarısından çoğu edebiyata ayrılmış bulunan bu dergide, Mimar takmaadlı birinin (belki Nail Vahdeti Çakırhan?) yaptığı çözümler, üstünde durulmuş. Yazara göre, "emperyalistler tarafından ilham olan [edilen ?] Kürt ve Türk mürtecilerinin başında buldukları [1930'da da yinelenen 1925] Kürt isyanı... yalnız TC aleyhine değil, ilk önce Sovyetler itti-hadı aleyhine tevcih edilmiş bir isyandı." (s. 11) TKF hem ^{şerh}âsiler, hem de onlara "karşı mücadelede devamsızlık ve kat'iyetsizliklerine açığa çıkarmak suretiyle Ke-malistler aleyhinde" tavır takınmıştır. Bundan sonra, Kemalist devrimin ilk ^{çelişimin}aşamada kaldığını, toprak reformu yapmadığı için ikinci aşamaya geçemediğini ileri süren "Mimar", Stalin'in sözlerinden alıntılarla görüşlerini destekliyor: "Kemalist inkılâbı, yabancı memleketler emperyalizmi ile mücadeleden zuhur eden ve millî ticaret burjuvazisine mahsus bulunan fevkânî inkılâp [üstyapı devrimi] olup, gelecek inkişafında esas itibarıyla köylü ve amele aleyhine, bilhassa ziraî inkı-labın imkânları aleyhine çevrilmiş bulunuyor." (s. 14) Türk millî burjuvazisi için-deki çelişkilere değinen yazar, emperyalizmle derhal uzlaşma yanlısı olan İkinci Grup (Birinci Grup bile mücadelede kararsız, tereddütlüydü!) ve "teslimiyetçi" Terakkiperver Fırka gibi, 1930'daki Serbest Fırka'nın da emperyalizm himayesi al-tında oluşturulduğunu söylemektedir. "Fethi Beyin bu fırkası az yaşadı; amelelerin, köylülerin ve şehir küçük burjuvazisinin tazyiki altında, bizzat lideri tarafından feshedildi" (s. 16). Yazara bakılırsa, Kemalistlerin anti-emperyalist oldukları ya-landır, ama yine de onları emperyalizmin doğrudan doğruya acentaları olan kom-p^rador unsurlar ve feodallerle bir tutmak doğru olmaz. TKP "Komünist unsurlarının, burjuva Fethi Beyin İzmir seyahati sırasında, "Fırkanın emriyle H.Yoldaş birçok binlerden mürekkep mitingte birkaç dakikalar devam eden [bir] nutuk söyledi" (s. 22). milliyetçilerinin umumi horanında inhilâl etme [ihtimal]lerine karşı" Stalin Yoldaşın ikazı ışığında, 1927'de Şevket Süreyya ve Vedat Nedim'in sağ muhalefetini tasfiye ettiği gibi, "Türkiye amele harekâtının parçalanması uğrunda çalışmakta olup daha sonra Trotskist-polise mahsus muhalefet halini alan solluğa karşı mücadele"de de (s.26) başarıya ulaşmış, provokatörleri ayıklayarak üyelerinin yüzde 90'ı ameleler olmuştur.

"Bedî Edebiyatımız" başlıklı bir başka yazıda ise, Nâzım Hikmet hakkında şunlar söylenmektedir: "Eserlerinin bazı sadeliklerine (şematizm) ve mücerretlik-lerine (abstraklığına) rağmen... 1930 senesine kadar şiirleri inkılâbî idi. ...

tarafarlıkta sonuna kadar devam kabiliyetini gösteremedi... TKF'nin ve amelelerinin kendisine gösterdiği itimada lâıyk olduğunu isbat edemedi.... 'Sol' cümleler altında gizli olan küçük burjuva tabiatı, sınıf mücadelesinin çetinlikleriyle karşılaşınca ricat etti ve bu suretle TKF ile birlikte yaptığı mücadeleyi yolda bırakarak ve ameale harekâtını parçalayarak burjuva karargâhına yuvarlandı... Kemalist burjuva uşığı durumuna düştü." Şimdi genç yoldaşlar, üstadları olan Nâzım'ı geçeceklerdir (s. 52).

Komintern'in VII. (ve son) Kongresi, 25 Temmuz - 20 Ağustos 1935 tarihleri arasında, 65 ülkeden delegelerin katılımıyla Moskova'da toplanmıştır. Avrupa'da yükselen Faşizm tehlikesine karşı bütün dünyada, Komünistlerin önyak olacağı bir Birleşik Cephe kurulmasına karar verilen bu kongrede, iki yıl önceki Reichstag yangını davasının kahramanı G.Dimitrov'un yıldızı parlamıştı. Dr.Şefik Hüsnü ("Ferdi") de, Kongrenin başkanlık divanına (Prezidyum) seçilen 42 üyeden 13'üncüsü olmuş ve 15 Ağustosaki ^{akşam} ~~akşam~~ ^{un} oturumunda Hollanda delegesi de Leeuw konuşurken, toplantıya başkanlık etmiştir. Kendisinin 31 Temmuz sabah oturumunda "Balkanlar ve Yakınoğu Komünist Partileri" hakkında bir konuşma yaptığı ve kongre sonunda Kontrol Komisyonuna üye seçildiği ileri sürülmekteyse de, yayımlanmış Almanca tutanaklarda, bu bilgiler yer almamaktadır (Protokoll des VII. Welt-kongresses des Kommunistischen Internationale; Moskau, Ungekürzte Ausgabe; yeniden tıpkı-basım Erlangen: K.Liebknecht Verlag, 1974, cilt I/ s. 10 ve cilt II/s. 857). Yedinci Kongrenin Türk partisi için içerdığı sonuçlar, ancak bir yıl sonra belli olacaktır.

1935, çoğu sonradan yasaklanan yasal sol yayınların bolca çıktığı bir yıldır. Dr.Hikmet Kıvılcımlı'nın başlattığı "Marksizm Bibliyoteği"nin düpedüz parti yayını olduğu kabul edilebilir:

1. K.Marks, Gündelikçi İş ile Sermaye
2. Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisı
3. Lenin, K.Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi
4. Lenin, K.Marks'ın Ekonomi Politigi, Sosyalizmi, Taktigi
5. Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı
6. Fatma [Nudiye] Yalçı, Sosyete ve Teknik
7. Lenin'den uyarılma: Emperyalizm - Geberen Kapitalizm
8. İnkılâpçı Münevver Nedir? Hanri Barbüs.

Kerim Sadi ise, İnsaniyet Kütüphanesi risalelerinde Hilmi Ziya'yı (Ülken), Sadi İrmak, Haydar Rifat, Ahmet Haşim ve Hüseyin Cahit'i (Yalçın) alaycı bir dille

eleştirmiş, kısa bir Marx (yaşamı-yapıtları-görüşleri) özeti yazmış, Plehanof'un Tarihî Maddeci Bakış adlı konferansını çevirmiştir. Çeşitli risalelerinin sonlarında Hikmet Kıvılcımlı'nın Marx ve Lenin'den yaptığı çevirileri ele alarak yanlışlarını göstermiştir.

Aynı yıl içinde Hüseyin Avni (Şanda) 1908'de Ecnebi Sermayesine Karşı İlk Kalkınmalar başlıklı incelemesini yayımlamış; Sabiha Bertel A.Bebel'in Kadın ve Sosyalizm kitabını çevirmiştir. Haydar Rıfat'ın yaptığı çeviriler ise, Engels'in Hayalî - İlmî Sosyalizm'i; Lenin-Stalin-Buharin'in Komünizm, Müstemlekecilik'i, Ulusallık Stalin'in Nazarî ve Amelî Lenin Mezhebi ve Borhard'ın Tarihî Maddiyecilik'idir. Ahmet Ağaoglu da, aynı dizide Kropotkin'in Etika'sını (1) dilimize kazandırmıştır. Esat Âdil (Müstecaplıoğlu) ise, yine Balıkesir'de Bu Günün İçtimâî Mezhepleri derlemesini yayımlamıştır.

Nâzım Hikmet, Taranta Babu'ya Mektuplar ile Portreler başlıklı şiir kitaplarını ve Unutulan Adam adlı oyununu bastırmıştır. Geçen yıl ölen Kemal Ahmet'in Ağlayan Nar ile Gülen Ayva'sı çıkmış; Sadri Etem de Politika Felsefesi derlemesini, Bay Virgül başlıklı öykülerini ve Düşkünler romanını yayımlamıştır.

TC Ekonomi Bakanı Celâl Bayar 1935 Temmuzunda Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmiş; bu ülkeyle yakın ilişkiler sürdürülmüş, özellikle Türk sivil havacılığının geliştirilmesinde Sovyetlerden büyük destek görülmüştür.

1936 yılı içinde TKP MK çizgisini yansıtan Maksizm Bibliyotegi'nde 6 kitapçık çıkmıştır:

1. Hikmet Kıvılcım, Marxizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip No. 1 Kerim Sadi (88 s.)
(Bu dizinin Tip No. 2'sinin Nâzım Hikmet olacağı söylenir, ama çıkmamıştır)
2. Hasan Âli (Ediz), Sovyetlerde Stahanof Hareketi
3. Hasan Âli (Ediz), Stalin Diyor ki
4. F.Engels, Lüdvig Föyerbah ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu
5. Hasan Âli (Ediz), İspanya'da Neler Oluyor?
6. Hikmet Kıvılcımlı, Marks Engels Hayatları

Ziya
Gökalp
olabilir

Buna paralel bir yayın da, Emekçi Kitaphanesi dizisi olmuştur:

1. F.Engels, çev. Fatma [Nudiye] Yalçı, Marxizm Prensipleri (2. bilmiyoruz;?)
3. F.Engels, çev. C.M. [Cabbar Moser], Meymunun İnsanlaşması Prosesinde EmegİN Rolü.

Fatma Nudiye Yalçı, ayrıca bir de "Emekçi Yavrusunun Hikâyeleri" dizisi yayımlamaya girişmiş ve ilk (tek) olarak Gölgenin Çocuğu ile Güneşin Çocuğu'nu yazmıştır.

1936 yılı ~~başında~~ Kerim Sadi tarafından ve Nâzım Hikmet'le yakınlarınca yapılan yayınlar ise daha da gözalcidir.

Semiha Uzunhasan (Hüsamettin Özdoğu'nun kızkardeşi; önce Kerim Sadi'nin sonra da Kemal Tahir'in eşiydi!) Kadın Gücü

Maksim Gorki, çev. Dr. Fuad Sabit, Lenin

K.Marx, P.Lafargue'nin özetinden yararlanarak çev. K.Sadi, Kapital

Kerim Sadi, Mukaddes Ordugâh (Anti-Marksizm) (Istanbul Üniversitesi'nde)

[s. 21-31 H.Kıvılcımlı'nın Lenin çevirisinin eleştirisi: "Mütercimim karihası (hayal gücü) zengin, dikkati ise mefkuttur (sınırlı)."]

Kerim Sadi, Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'ne Açık Mektup (Kıvılcım'dan yakınma!)

K.Marks ve F.Engels, çev. K.Sadi, Manifest

Nâzım Hikmet ise, bu yıl Şeyh Bedrettin Destanı bir yana bırakılacak olursa, hep edebiyat-dışı kitaplar yayımlamıştır: Zeyl; Millî Gurur; Alman Faşizmi ve İrkçılığı; Sovyetlerin Yeni Ana Kanun projesi dolayısıyla Sovyet Demokrasisi. Hocası

Ahmet Cevat (Emre) da, onun Akşam gazetesinde Orhan Selim takmaadıyla yazdığı yazılardan seçtiklerini İt Ürür, Kervan Yürür başlığı altında kitaplaştırmıştır. Ahmet Cevat, "Başlarken" ve "Biterken" yazılarında Nâzım'ı sağcı ve solcu eleştirmenlerine karşı savunmaktadır; Onun "inandığı gayeden adım adım gerilemekte" olduğu teranesine karşı, "Nâzım bir varlıktır, teessüs etmiş bir şöhreti vardır," Ona saldıranlar ününden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Nâzım "varlığını insanlığın kurtuluşunu isteyen bir gaye için harcayan adam"dır.

Sabiha Zekeriya (Sertel) hanım da, 1936'da Çitra Roy ile Babası diye, konusu Hindistan'da geçen sembolik bir roman yazmış, iki de çeviri yapmıştır:

V.M.Molotov'dan Yeni Sovyet Rusya ve Esas Teşkilât Kanunu ile

V.Adoratski'den Diyalektik Materyalizm. Bunlardan başka, Mart ayında da Projektör adlı aylık bir "fikir mecmuası"nı yayımlamaya başlanmış; fakat bu dergi daha ilk sayısında yasaklanmıştır. 96 sayfalık dolgun içerikli

Aynı yıl, yine Nâzım'ın yakınlarından Kemal Tahir'in Namık Kemal için Diyorlar Ki anketi kitap olarak çıkmış; bunu, Kemal Tahir'in Suat Derviş ve Ahmet Cevat'la birlikte yazdığı 1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa'sı izlemiştir. Ahmet Cevat'ın Neler Hazırlıyorlar? anketi ise, 1936'nın hemen başlarında çıkmış olmalıdır.

Ahmet Vefik'in (?) 32 sayfalık Milliyetçilik risalesinin TKP MK çizgisinde mi, yoksa Alternatif/Muhalefet çizgisinde mi olduğuna karar vermek güçtür. 1936'nın yasal sol yayınları arasında "İleri Bibliyoteği" dizisini de anmak gerekir; Suphi Nuri İleri'nin İspanya'da Sınıf Kavgası kitapçığı ve C.Caffiero'nun özetinden çevirdiği Kapital (Yeni Adam'ın eki olarak dağıtılmıştır).

Nâzım Hikmet grubunun bildirimler de hazır olup dağıtıldığı, o yıl sonunda kendisiyle bazı Nurkalem fabrikası işçilerinin gözüne alındıklarına dair haberlerden anlaşılıyor (Cumhuriyet, 28 ve 30 Aralık 1936).

TKP'nin 1936'da yurt dışında ve içinde yaptığı gizli yayınlardan başlıca görebildiklerimiz şunlardır:

- Öldürülmelerinin 15. yıldönümünde M.Suphi'ler için 15'ler Hatırası.

Dr.Şefik Hüsnü, bu kitapçığın ilk yazısında "1921 senesi başlangıcında Yeşilordu teşkilâtında ve müsella köylü kuvvetleri üzerinde büyük bir nüfuz kazanmış olan Halk İştirakiyun Partisi rehberlerinin istiklâl Mahkemesine verilmeleri ve uzun senelere mahkûm edilmeleri" olayını kınamakta (s. 3-4) ve "...anlayışı kıvamını bulmuş, tecrübesi bol ve memleketi iyi tanıyan Mustafa Suphi -gibi-, idarecilik ve kütlelere sokulmak ve kendini sevdirmek kabiliyetleri çok yüksek Ethem Nejad -gibi-, Marxizmi iyi kavramış ve memleket meselelerini o mihenge vurmak ve onun ışığı altında aydınlatmak hususunda büyük bir beceriklik elde etmiş olan Hilmi oğlu Hakkı -gibi-" (s. 7) önderlerden övgüyle söz etmektedir.

- TKP Faaliyet Programı'nın ufak (6,5 x 8,5 cm) boyutta 4'üncü basımı.

"Birkaç Söz," başlıklı önsözden; "Kemalist burjuvaziye satılmış, polisin uşağı, Türkiye amelesinin ve emekçi halk kitlelerinin düşmanı Nâzım Hikmet ve kumpanyası TKP aleyhine Kemalistlerden daha çirkin iftiralar savurmaktadırlar. Bu (Troçkist-polis opozisyonu) döküntüleri..."

- Hücre ve Gördüğü İş (17 s. ufak boy)

- KUTV ders notları: çeşitli Lenin çevirileri -

Komünist Gençlik Enternasyonal Programı (170 s.)

Dimitrov, Faşizmin Hücumu ve Faşizme karşı amele sınıfının birliği uğrunda mücadelede Komünist Enternasyonalinin vazifeleri (265 s.)

Çeviren S.Zeki ve Redaktör A.Esmer

Ercoli, İspanya İnkılabının Hususiyetleri (32 s. ufak boy)

Türkçe çeviriye yazılan önsöz'de, 9.11.1936 tarihli Cumhuriyet'te Nadir Nadi'nin "bu hareket para kuvvetiyle dışarıdan yardım kuvvetiyle başarılı olmuş bir hareket değil" deyişine çatılmaktadır. [Bu kitapçığın tümü, İşçinin Sesi'nde yayımlandı; Sayı 270 (29.10.1984), 274 ve 275 (7 ve 28.1.1985).]

- Türkiyeyi İnceleme Grubunun organı Aydınlık mecmuası, No. 1

TKP MK'nin gazetesi

1925 yılında yasal olarak 7, 1928'de de illegal 2 sayısı çıkmış olan (?)

Orak Çekiç'in 1935 sonundan itibaren 12 sayısı daha yayımlanmıştır:

1 (20.12.1935); 2 (7.1.1936); 3 (1.2); 4 (15.2); 5 (1.3); 6 (15.3); 7 (1.4); 8 (1.6); 9 (20.7); 10 (10.8); 11 (1.10); 12 (7.11).

herbiri 4 sayfalık basım

Bu organın ilk sayısında "Marksizm 'müdafii' Kerim Sadi"ye çatan B.R. (?) yazısını, "Şantajcı K.Sadi'ye son sözüm şudur" diye bitiriyor; "Nâzım Hikmet'le parti ve hakiki inkılâpçılar aleyhine ittifaktan vazgeçsin, hakiki marksistlere

Orak Çekiç'in bazı sayıları polisçe yakalanmış ve "TC TEK'nu tebdil ve tagyir etmel" aksadıyla matbu evrak neşretmek suretiyle tahrikatta bulunmak" suçundan Remzi (A.Sayılgan'a göre, R.Zakof; s. 226) 4 yıl hapse, 3 yıl Umumiye nezreti altında bulundurulmaya, 4 yıl da hidemat-ı âmmeden mahrumiyete mahkûm edilmiştir (Cumhuriyet, 8 Kasım 1936)

[Toglia#]

dil uzatmasın, kendisini ötede beride marksist, hele partili komünist satmasın!" Aynı sayıda (ileride birkaç isim daha eklenecek) 64 kişilik bir "Kara Liste" ile 45 kişilik bir "Partiden Kovulanlar" listesi de yayımlanmıştır. Modelci Kerim'in (Soyka) adıyla başlayan ilk listede ilgi çekici kişiler bulunduğu gibi; ikincisinde de Giritli Câzım'dan Nâzım'a bilinen birçok isme rastlanmaktadır. "Kemalistlerin İki Yüzlülüğü"nin serimlendiği 9. sayısından sonra, ^{ise} Orak Çekiç'in havası değişik geliyor.

1936, Türkiye'nin genel tarihi bakımından çok önemli bir yıl olduğu gibi, sol akım için de bir dönüm noktasıdır. İçeride, Parti-Devlet özdeşleştirmesine gidilmiş, İçişleri Bakanı CHP genel sekreteri, valiler de il başkanları yapılmışlardır. Hükümet, Bismarck'ı anımsatan bir siyaset izleyerek, bir yandan yıllardır bekletilen İş Kanunu'nu çıkartmış (8 Haziran), bir yandan da T.Ceza K.na ünlü 141. maddeyi ekletmiştir. Dış politikada geleneksel Sovyet dostlugunu sürdüren Türkiye, Montrö antlaşmasıyla (20 Temmuz) Boğazlar rejiminde istediği değişiklikleri sağlamıştır. İspanya'da meşru Cumhuriyete karşı sağcı bir ordu ayaklanmasıyla başlayan iç savaş sürmektedir. Dünya Komünist hareketi açısından, "Sosyalist anavatan"ın korunması ve kollanması, her zamankinden Faşizme (Alman Nazizmine) karşı daha âcil bir öncelik kazanmıştır.

Çeşitli Avrupa ülkelerinde, Komintern'in VI.Kongresinin (1928) katı anlayışıyla "Sosyal Faşist" diye damgalanan Sosyal Demokratların şimdi Birleşik Demokratik Cephe içinde işbirliği aranırken, Sovyet dostluğu resmî dış politikası olan Türk hükümetinin de sosyal mücadelelerle yıpratılmasından vazgeçilmesi istenmiştir. Bu nedenle TKP, Komintern'den çözülmüş, merkezsizleştirilmiştir (henüz metin belgesini bulamadığımız bu değişiklik, bir desantralizasyon veya separat kararı ile yapılmıştır.

Zeki Baştımar TKP MK Birinci Sekreteri sıfatıyla, Komintern'in VII. Kongresinin 30. yıldönümünü kutlama toplantısına sunduğu bir bildiri de, söz konusu kararı şu sözlerle açıklamıştır:

"Komintern'in 7. Kongresi, partimize yeni bir faaliyet devri açacak anahtarını verdi. Parti kendine yeni bir savaş yolu tayin etti. O zamanki İsmet İnönü hükümetinin, memleketin millî bağımsızlığına, sosyal gelişmesine hizmet eden, memleketin ve halkın yararına olan bütün icraatında aktif olarak desteklenmesine karar verdi. Partiye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli Komünist Gençlik Teşkilâtı kaldırılarak üyeleri legal işçi ve gençlik teşkilâtlarına girmekle görevlendirildi. Sekerlikle mücadelenin olumlu sonuçları, gerek işçi, gerekse gençlik hareketinde çok

geçmeden kendisini gösterdi." (Ekim 1965 tarihli Yeni Çağ'dan TKP 65 Yaşında broşüründe alıntılanmıştır, s. 62.)

Orak Çekiç'in içerik değişikliğine bakarak 1936 yaz aylarında uygulanmaya başladığına hükmedilebilecek bu karar (yeni Aydınlık'ın bilinen tek sayısı da güzün yayımlanmış olmalı!), TKP'ni "Komünist Enternasyonalî'nin Seksiyonu" olmak-tan, bir başka deyişle KP niteliğinden büsbütün çıkarmış mıdır? 1935'teki Komintern Kongresi platformunun, benzer durumdaki başka ülkeler (diyelim, İran) için de böyle sonuçları olmuş mudur? Bu soruları şimdilik yanıtlayamıyoruz. Anlaşılan, bir çekir-
dek kadroya indirgenen TKP'nin Moskova ile ilişkisi, gelecek yıl (1937) orada bir temsilci bulundurmakla sınırlı kalmış, bütün parti ileri gelenleri normal basın organlarına ve CHP örgütlerine girerek "legale çıkmış"lardır. Ote yandan, yakın gelecekte yapılan geniş tutuklamalar, gerek Nazım çevresini gerekse MK çizgisinden birçoklarını ağır cezalarla hapishanelere sokmuştur. (Bknz. Atilla Coşkun, Nazım'ın Davaları, s. 113 vd.)

1930

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI
TÜSTAV